

*Горанця Л. Л.,
студентка 4 курсу*

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

*Головнюва-Коппа О. О.,
кандидат філологічних наук,*

*старший викладач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Чорноморського національного університету імені Петра Могили*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АБРЕВІАТУР ТА СКОРОЧЕНЬ У СФЕРІ АВІАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено питанню дослідження особливостей перекладу абревіатур та скорочень у сфері авіації. Метою роботи є пояснення значень таких мовних одиниць, як абревіатура, скорочення й акронім; виявлення особливостей перекладацької діяльності, що пов'язана з перекладом мовних скорочень у сфері авіації, шляхом використання різних методів. Вагому роль під час написання статті відіграли питання, що пов'язані з виникненням труднощів під час перекладу вищезгаданих мовних одиниць. Терміни є важливим аспектом будь-якої мови, спеціалізованої в певній сфері діяльності. Не є винятком і авіаційна «субмова» англійської мови. Відповідно до визначення, поняття «скорочення» є ширшим, ніж «абревіатура» або «акронім». Дотепер не існує єдиної думки стосовно пояснення значення таких термінів, як «ініціалізм», «акронім» і «абревіатура». Науковцями здебільшого використовується загальний термін «акронім» на позначення всіх типів. Це питання залишилось невирішеним. Досить часто на шляху перекладача можуть з'явитися різноманітні труднощі, що виникають під час перекладу текстів авіаційного контексту, а особливо під час роботи з абревіатурами. Це спричиняє низку проблем, які постають перед перекладачем. Також не варто забувати й про те, що скорочення мають властивість «старіти», як, наприклад, реалії або ті ж терміни. Проте якщо на останні чекає подальше вживання як «рідковживані слова», що залишаються повнозначними елементами колориту, то абревіатури виходять з ужитку остаточно. Щоби мати змогу вдало та правильно розшифрувати скорочення, необхідне оволодіння такими видами діяльності, як використання допоміжних матеріалів та словників, аналіз контексту, аналіз походження скорочень, їхньої структури та використання еквівалентів. Наскільки якісною буде перекладацька діяльність у текстах саме авіаційної галузі, залежить більшою мірою від правильності вибору стратегії та методу перекладу, умінь перекладача точно орієнтуватися в тексті, а саме в його контексті, його професійних здібностей.

Необхідно також зауважити, що для розвитку перекладу в такій галузі вважається доцільною співпраця лінгвістів і представників професій, які охоплюють різні сфери діяльності.

Ключові слова: скорочення, абревіатура, акронім, переклад, метод.

Проблеми перекладу та процеси, які ототожнюються із цим поняттям, посідають ключове місце в сучасному мовознавстві. Рационалізація мови зумовлюється збільшенням та поширенням словникового запасу. Скорочення лексичних одиниць

є яскравим проявом цього процесу в межах саме професійної мови.

Стрімкий розвиток науки припав на ХХ–ХХІ ст., що й зумовило виникнення потреби в компактних і економних для використання назвах нових ідей, проєктів і винаходів. Це й стало рушійним моментом у розвитку абревіатур та скорочень різноманітного характеру, які почали широко використовуватися в англійській мові радіообміну, а саме в мові авіації [3].

Терміни є важливим аспектом будь-якої мови, спеціалізованої в певній сфері діяльності. Не є винятком і авіаційна «субмова» англійської мови. Відповідно до думки І. Асмуквич, уже протягом двох століть триває упровадження та формування термінології у сфері авіації. Цей етап також відображає весь нелегкий процес розвитку самої авіації, починаючи від запуску повітряних куль та закінчуючи польотами кораблів космічного масштабу [1].

На думку Л. Ткачова, саме ХХ ст. вважається переломним в історії розвитку термінології, оскільки в цей час «зародилася, зміцніла і бурхливо розвинулася сама авіація» [7].

До того ж дослідниця дотримується думки, що жодна інша термінологічна система не охоплює такого обсягу термінів, що беруть свій початок з інших сфер діяльності, адже саме у сфері авіації переплітаються та взаємодіють усі інші галузі знання, що й зумовлює виникнення її різнобарвної структури на семантичному рівні.

Відповідно до визначення, поняття «скорочення» є ширшим, ніж «абревіатура» або «акронім». Скорочення – це спосіб утворення лексичної одиниці, суттю якого є відсікання частини основи, яка може як збігатися зі словом, так і утворювати словосполучення, яке об'єднує загальний зміст.

Абревіатурою (лат. *abbrevio* – «скорочую») прийнято вважати складноскорочені слова, що утворюються з перших літер або з інших частин слів. Зазвичай ці компоненти входять до складу назви чи поняття.

Акроніми (від «акрос» (крайній, верхній) і «онома» (ім'я)) – мовні одиниці, що утворюються від початкових літер, елементів або цілих слів, що входять до вихідного словосполучення і набувають відповідної орфографії слова [8].

Перш ніж термін «акронім» став загальноживаним для всіх видів абревіатур та скорочень, його використовували на позначення ініціалізмів. Навіть сьогодні не існує єдиної думки стосовно пояснення значення таких термінів, як «ініціалізм», «акронім» і «абревіатура».

Науковці здебільшого вживають загальний термін «акронім» на позначення всіх типів. Отже, це питання залишилось невирішеним.

Існує велика кількість аббревіатур в авіаційній англійській мові, які треба вимовляти так, як вимовляються слова, а саме акроніми. Наприклад:

AAC – Airworthiness Advisory Circular; AAIM – Aircraft Autonomous Integrity Monitor; ABAS – Aircraft Based Augmentation System [6].

Трапляється багаторазове повторення терміна, що використовується з метою більш економної та компактно організації тексту. У такому разі вдаються до текстових скорочень, які зберігають саме початкові літери терміна: англ. *AAT – Administrative Appeals Tribunal; ACD – Airways clearance delivery*; укр. *ЗПС – злітно-посадкова смуга, ЛА – літальний апарат, УПП – управління повітряним рухом та ін.*

Іноді можуть утворюватися нові слова, які мають такі ж ознаки, що й вихідні терміни. Це відбувається, коли багатокомпонентні терміни зазнають компресії: англ. *propellerfan – propfan*, укр. *авіаційний двигун – авіадвигун, візирний пристрій – візир* тощо. Серед назв серій вертольотів та літаків набула широкого застосування аббревіація саме у вигляді умовних шифрів, наприклад, система класифікації літаків Великої Британії додає до назви літака його клас та порядковий номер модифікації:

B – літак-бомбардувальник;

C – військово-транспортний літак;

D – безпілотний літальний апарат.

Особливістю термінологічної аббревіації є те, що її прийнято застосовувати як паралельний варіант термінів, що складаються з багатьох компонентів. Односкладні ж терміни не підлягають скороченню, оскільки вони є досить зручними та компактними для використання [5].

Досить часто на шляху перекладача можуть з'явитися різноманітні труднощі, що виникають під час перекладу текстів авіаційного контексту, а особливо під час роботи з аббревіатурами. Це зумолює низку проблем, які постають перед перекладачем.

Процес перекладу полегшує деякою мірою той факт, що частіше за все аббревіатура є однозначною. Проте варто зазначити, що водночас скорочення мають приблизно однакові складову структуру та графічну форму. Наприклад, скорочення АК охоплює декілька понять:

1. Авіаційний компресор.
2. Авіаційний корпус.
3. Арбітражний комітет.
4. Армія Крайова.
5. Авіакомпанія.

Нескладно помітити, що навіть у чітко визначеному контексті не завжди можна бути впевненим у відповідності обраного скорочення. Деякі із цих лексичних одиниць можна віднести до однієї тематичної тематики – авіації та військової справи. Єдиним аспектом, на який можна покластися в цьому питанні, є визначення контексту або так званої тематики тексту. Наприклад, ідеться в цьому скороченні про льотний комплекс чи про пасажирські перевезення тощо [2].

Також не варто забувати й про те, що скорочення мають властивість «старіти», як, наприклад, реалії або ті ж терміни. Проте якщо на останні чекає подальше вживання як «рідковживані слова», що залишаються повнозначними елементами

колериту, то аббревіатури виходять з ужитку остаточно. Наприклад, замість деяких скорочень нерідко можна побачити просто кодову позначку, яка виражається цифрами [4].

Ще однією проблемою є те, що деякі терміни скорочуються різним шляхом: *RA (T) – restricted area (temporary), A/A – airtoair, ACJ-XXX – Advisory Circular Joint, ADS-B – Automatic Dependent Surveillance – Contract* [2].

Зазвичай аббревіатура несе в собі саме те значення, яке має вихідна лексична одиниця. Проте можуть траплятися і ті, які сходяться з повною формою слів, що мають інші значення. У такому разі мова стосується лише омонімії – збігу форми аббревіатури з повною формою зовсім іншого за значенням слова:

PET – point of equal time;

pet – domesticated animal [4].

Під час перекладу аббревіатур авіаційної тематики перш за все перед перекладачем постає проблема правильності вибору. Можна просто вдатися до вибору певного терміну, що стосується необхідної тематичної орієнтації, проте складність вибору полягає в тому, що саме газуль тематичної спрямованості має окремі підсистеми [2].

Тож визначимо ті способи та стратегії перекладу аббревіатур, які є частовживаними саме в галузі авіаційних текстів.

1. Переклад відповідним скороченням.

Мається на увазі наявність еквівалента українською мовою. Наприклад: *Facility performance ICAO category – категорія ICAO із забезпечення польоту; ICAO category standard – категорія ICAO.*

2. Переклад відповідною повною формою слова або словосполучення.

До цього способу вдаємося, коли у вихідній мові відсутнє відповідне скорочення. Водночас необхідно визначити оригінальну форму скорочення відповідно до словника або за текстом мови оригіналу. Наприклад: *AAT (Administrative Appeals Tribunal) – AAT (адміністративний апеляційний трибунал), AFM (Aircraft Flight Manual) – керівництво з льотної експлуатації ЛА.*

3. Транскодування (транскрибування чи транслітерування) скорочення. Наприклад: *AFIL (air filed flight plan) – АФІЛ (переданий із борту план польоту).*

4. Транскодування повної (вихідної) форми відповідного скорочення.

Цей спосіб використовується тоді, коли скорочення відіграє роль назви організації, агентства, фірм, тобто за умови відсутності відповідника у вихідній мові. Наприклад: *Z – Z-Marker – Z-маркер.*

Також інколи вдаються до перенесення оригінального скорочення до тексту перекладу, нерідко супроводжуючи його загальним пояснювальним словом: *ADS-B – ретрансляція ADS із високою пропускною здатністю.*

5. Описовий переклад.

Описовим методом користуються тоді, коли в мові перекладу взагалі не існує еквівалента, наприклад: *AII – район льотної інформації верхнього повітряного простору.*

6. Створення нового українського скорочення.

Суть цього способу полягає у створенні нового скорочення в українській мові відповідно до оригіналу. Наприклад: *VFR (visual flight rules) – ПВВП (правила візуального польоту).*

Метод прямого запозичення. За допомогою цього методу є можливість перекладати українською мовою назви марок літального апарату, авіаційного двигуна тощо [5].

В авіаційній науково-технічній літературі вагоме місце посідають скорочення різного характеру, адже за їхньої допомоги зменшується обсяг письмового тексту, що дозволяє економити час.

Щоби мати змогу вдало та правильно розшифрувати скорочення, необхідно оволодіти такими видами діяльності, як використання допоміжних матеріалів та словників, аналіз контексту, аналіз походження скорочень, їхньої структури та використання еквівалентів. Також варто звернути увагу на те, що, відповідно до структури скорочення, скісна риска може виконувати цілу низку функцій:

– відокремлення слова або частини слова (*W/T* – *Wireless Telegraphy* – радіотелеграф);

– заміна сполучників або прийменників (*A/A* – *air to air* – повітря – повітря);

– додаткова інформація (*KMH* (*km/h*) – *kilometers per hour* – кілометрів на годину).

Варто також згадати й те, що за сферою використання скорочення можна віднести до декількох груп:

1. Назви організацій, установ.

2. Скорочення, які широко використовуються під час здійснення польоту, організації повітряного руху тощо.

3. Скорочення, що використовуються з метою організації радіотелефонного зв'язку [3].

Отже, можна зробити **висновок**, що те, наскільки якісною буде перекладацька діяльність у текстах саме авіаційної галузі, залежить більшою мірою від правильності вибору стратегії та методу перекладу, умінь перекладача точно орієнтуватися в тексті, а саме в його контексті, його професійних здібностей. Частіше за все перекладачі текстів авіаційного спрямування вдаються до використання таких методів, як транскодування й описовий методи. А найбільш поширеними труднощами, які постають перед перекладачем, є труднощі правильного та вдалого розшифрування слова, підбору відповідного еквівалента.

Необхідно також зауважити, що для розвитку перекладу в такій галузі вважається доцільною співпраця лінгвістів та представників професій, які охоплюють різні сфери діяльності. Адже в кожній сфері професійної діяльності є своя вузькоспеціалізована фахова термінологія, яка має властивість переплітатися, переходячи з одного напрямку в інший.

Література:

- Асмуквич І. Формування та розвиток англійської авіаційної термінології. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. № 6. С. 112–117.
- Варенько М. Проблеми перекладу аббревіатур в авіаційних текстах. *Філологічні науки*. 6. *Актуальні проблеми перекладу*. Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. м. Чернівці. URL: http://www.rusnauka.com/16_ADEN2011/Philologia/688519.doc.htm.
- Глушаниця Н. Способи технічного перекладу наукових текстів авіаційної тематики (на прикладі англо-української версії нормативно-технічної документації ІКАО). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Філологія». 2015. № 14. С. 4.
- Івашкова О. Особливості перекладу аббревіатур в галузі авіаційної промисловості з англійської мови на українську. *Філологічні науки*. 6. *Актуальні проблеми перекладу*. Нац. авіац. ун-т. Київ. URL: http://www.rusnauka.com/8_DN_2011/Philologia/6_82052.doc.htm.
- Ковтун О. Особливості перекладу аббревіатур та скорочень в галузі авіації. Київ, 2010. С. 3.
- Царьова Л. Лінгвістичні особливості аббревіатур і скорочень в англійських радіомовних повідомленнях АТІС. *Філологічні студії*. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. Вип. 12. С. 199–204.
- Ткачева Л. Происхождение и образование авиационных терминов в английском языке : дис. ... канд. филол. наук. Омск, 1972. 211 с.
- Чиженко І., Снчева Г. Переклад аббревіатур та акронімів фахової мови авіації. Нац. авіац. ун-т. Київ. URL: <http://intkonf.org/chizhenko-i-o-encheva-g-g-pereklad-abreviatur-ta-akronimiv-fahovoyi-movi-aviatsiyi/>

Horantsian L., Holovnova-Koppa O. Special aspects of the translation of abbreviations and shortenings in the aviation sphere

Summary. The article is devoted to research of special aspects of the translation of abbreviations and shortenings in the aviation sphere. The aim of this work is to determinate the meaning of such language units as abbreviation, shortening and acronym; to define the translation activities aspects according to the translation of shortenings in the aviation sphere by use of various methods. Issues that are connected with the appearance of difficulties during the translation of these language units are the main objects of the article.

This article also points out how important the translator's ability to orientate in context is for understanding abbreviations as well as for correct and adequate translation. The main translation strategies that were mentioned in the article are: translation by corresponding abbreviation, translation by an appropriate full form of a word or phrase, transcoding of a word combination, descriptive translation, the formation of new abbreviation and a direct borrowing method. The terms are an important aspect of any language that is specialized in a particular field of an activity. The aviation's "sublanguage" is not an exception. According to the definition, the term "shortening" is wider than the abbreviation or acronym. Even nowadays, there is no single and clear definition according to the meaning of such terms as "initialism", "acronym" and "abbreviation". Scientists generally use the common term "acronym" in order to refer to all types. Consequently, this issue remains unsolved. Quite often, a lot of various difficulties can arise in front of the translator during the translation of texts with aviation's context, especially with such language units as abbreviations. Because of that fact, translator can have a lot of difficulties. Also, the fact that abbreviations cannot be used always and sometimes can be considered as "old" ones should be also taken into account. However, if some of them can be used as "rarely used words", that still can be considered as full-fledged elements of some traditional aspects, the abbreviations are not used anymore. In order to be able to successfully and correctly decode the abbreviations, it is necessary to train such skills as use of some additional materials and dictionaries, an ability to analyze context and the origin of abbreviations, their structure and use of equivalents. The measure of translation's quality in the texts of the aviation sphere generally depends mostly on the correctness of the choice of the strategy and the method of translation, translator's professional skills, the ability of the translator to understand the sense of the text, especially its context.

It should also be emphasized that for development of the translation in such a field of activity, cooperation between linguists and representatives of professions that deal with different spheres of human activities is extremely significant.

Key words: shortening, abbreviation, acronym, translation, method.